

STM 1943

Musiklivet i Sundsvall genom historien

Av Sven Folke Alin

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

MUSIKLIVET I SUNDSVALL GENOM TIDERNA

AV SVEN FOLKE ALIN (Sundsvall)

Källorna. — Källorna till Sundsvalls historia äro ganska få och ofullständiga. Detta beror först och främst på att staden brunnit tre gånger under sin mer än trehundraåriga tillvaro och att därvid en stor del av de handlingar, akta och böcker, som kunnat komma till användning t. ex. vid en framställning som denna, blivit lågornas rov. Första gången Sundsvall i grund förhärjades var år 1721, då ryssarna bröto in i staden. Hela stadsarkivet brann då upp. Kyrkans handlingar räddades däremot troligen. Vid den stora branden år 1803 var emellertid turen kommen till kyrkoarkivet, som till stor del förstördes, och när Sundsvall för tredje gången, år 1888, hemsöktes av en fruktansvärd eldsvåda, som lade nästan hela staden i aska, spoli-erades det mesta av vad som fanns kvar av kyrkans och andra arkiv både från skedet före och efter 1803.

Sundsvall är sålunda illa lottat ifråga om lokala källor till sin historia, och naturligtvis är detta sakförhållande mycket kännbart, när det gäller att få reda på någonting om stadens forna musikliv. Något har jag likväl upptäckt vid mina efterforskningar på platsen. På pastorsexpeditionen funnos inga som helst akta från 1600- och 1700-talen men väl kyrkostämmoprotokoll från åren 1840—1886, vidare husförhørs- och kommuniionsböcker omfattande tiden 1836—1850 och kyrkorådsprotokoll för åren 1844—1890, vilka alla kunde ge värdefulla upplysningar. Ett besök på landsarkivet i Härnösand gav också positivt resultat. Där funnos nämligen att tillgå förhørsböcker för Sundsvalls stad 1714—1737 och 1803—1835, kommuniionslängder 1745—1764 samt mantalslängder för 1600-, 1700- och 1800-talen.

En annan viktig källa har varit tidningarna. Så särskilt långt tillbaka i tiden sträcker sig nu inte detta källmaterial — Sundsvalls första tidning, *Alfvar* och *Skämt*, började utkomma år 1841 — men det har varit mycket givande.

Min undersökning av vad läroverket kunde ha att bjuda i fråga om källor gav klen result. Dess äldsta handlingar — redogörelser — voro från 1870-talet.

Förutom av ovannämnda primära källmaterial har jag utnyttjat ett antal arbeten av författare från gången och nuvarande tid. (Se Litteraturhänvisningarna!)

Med organister och klockare genom Sundsvalls historia. — Några år efter det att Sundsvall blivit stad (1621) började en kyrka uppföras, vilken omkr. 1630 blev färdig och tagen i bruk. I denna kyrka hölls gudstjänst i 20 års tid, varefter staden erhöi ny kyrka i stället för den gamla. Fråga är nu, om man haft någon orgel i Sundsvalls kyrka vid denna tid. A. Hülphers ger i sitt värdefulla arbete »Historisk Afhandling om Musik» härvidlag viktiga upplysningar. Enligt honom fanns i »gamla träd-Kyrkan byggd 1650 men nedtagen 1764 . . . först ett litet Positiv», och han fortsätter: »Sedan uppsattes der 1730 af Cahman 10 st. Manual, som wid des flyttning till nya Kyrkan 1757, ökades med 7 st. Pedal af Qwarnström för 4000 dal R:mt, så at detta Werk nu består af 17 st. och 5 bälgor.»¹ Den här nämnde Cahman har tydligen varit den berömde orgelbyggaren Johan Niklas Cahman († 1736), brorson till den store orgelbyggaren Hans-Henrik Cahman.² Om den i citatet omtalade Qwarnström heter det hos Hülphers på ett annat ställe: »Petter Qwarnström i Sundsvall hade lärt Hos Rådman Holm i Upsala, och 1752 erhållit tilstånd at idka Orgbyggerie i Gefleborgs Län. Skall uppsatt någre små werk i Jämteland och Helsingeland, flyttat och tillökt Sundsvalls.»³ Detta samma orgelverk synes ha varit i bruk fram till år 1841, då kyrkan fick en ny orgel byggd av »Direkteuren Ek».⁴ Denne — J. G. Ek — hade efter studier för orgelbyggaren P. Z. Strand bosatt sig i Torp i Härnösands stift, där han deltagit i uppförandet av ett 18¹/₂-stämmigt orgelverk, och hade 1838 erhållit orgelbyggarprivilegium i Norrland.⁵ Detta borde för att Sundsvalls nya orgel blev ett verk av rang. I Alfvar och Skämt, Sundsvalls första tidning, stod den 20 oktober 1841 att läsa en artikel om orgelns invigning i samband med den ordinarie högmässan. Prosten Salén i Sundsvall, vilken tydligen var en väl-talare av rang, höll ett längre invigningstal, enligt Alfvar och Skämt »ett förnyat bevis på talarens förmåga, snillrikhet och religiositet».

¹ A. a. s. 244 (§ 67 LXVIII).

² T. Norlind, A. A. Hülphers. STM 1937 s. 60.

³ Hülphers, a. a. s. 193.

⁴ Memorial för Biskopsvisitation 5 o. 6/10 1865.

⁵ N. P. Norlind, Handbok om orgeln II s. 123.

Orgeln trakterades denna söndag av borgmästare Westman från Härnösand, »känd såsom skicklig orgelspelare», vilken infunnit sig på församlingens begäran »för att bedöma det nya verkets duglighet». Hans omdöme om orgeln var mycket berömmande. I slutet av artikeln sägs, att orgeln hade 23 stämmor. — Den av Ek byggda orgeln gjorde god tjänst till år 1890, då ett nytt verk uppsattes av firman Åkerman och Lund. Denna orgel hade 30 st., 2 man. och pedal. — I april 1938 invigdes kyrkans nuvarande orgel, byggd av A. Mårtenson, Lund. Den har 50 st., 3 manualer och pedal och är helt elektrisk.

Vem som var den förste kantorn och organisten i Sundsvall, när han började sin verksamhet och under vilka omständigheter han arbetade — därom lämna en de källor man haft att rådfråga — företrädesvis mantalslängder — i fullständig okunnighet. I mantalslängderna ha synbarligen endast vissa inflytelserika personer i samhället fått sina titlar utsatta: borgmästaren, rådmännen, komministrarna, notarierna och borgarna, och förgäves spanar man efter titeln kantor, organist eller klockare. Att Sundsvall verkligen haft organister redan under 1600-talet framgår emellertid med all önskvärd tydlighet av den av N. Ahnlund i hans arbete Sundsvalls historia anförda normalstaten för Sundsvalls stad för år 1696. I denna stat står bland andra personer även uppförd en »organist», som »aflönas af församlingen».¹

Att finna namnet på någon kantor, klockare eller organist, som verkat i Sundsvall på 1600-talet, har inte lyckats mig. Något annorlunda ställer det sig beträffande 1700-talet. Så omnämnes i en kommunionslängd från 1745 en »kläckare Olof Geting». Omedelbart efter namnet står antecknat »död». Då ingen av kolumnerna för noterande av nattvardsbesök är ifylld, kan nog härav dragas den slutsatsen, att Geting dött alldeles i början av 1745 eller i slutet av 1744 men likväl hunnit införas i kommunionsboken av skrivaren. I varje fall har Sundsvall under förra hälften av 1700-talet haft en klockare, som hetat Olof Geting. Detta antagande bestyrkes till fullo av att nämnde klockare Olof Geting står upptagen i en förhörbok för år 1714. Åren 1714—1744 har han sålunda med säkerhet verkat i staden. Antagligt är, att denne Geting var släkt med en rådman Johannes Geting, vars namn återfinnes i en mantalslängd från 1699. — I »Mantals Längd öfver Sundsvalls stad på anno 1750» finner man vidare »klockare Thore Geting». Densamme står upptagen även i en förhörbok för år 1752. Man har här tydligen att göra med en nära släkting — kanske en son — till ovannämnde Olof Geting, vars be-

¹ A. a. I s. 224.

fattning han övertagit efter dennes död. Hur länge han tjänstgjort är mycket svårt att avgöra, på grund av en beklaglig lucka i raden av husförhörsböcker. — Kanhända har det just varit Thore Geting som efterträtt av »cantor och klockare *Per Linderberg*», upptagen i förhörsboken 1803—1813. Om denne Linderberg får man också upplysningen, att han var född 1769. — Han följdes av *Daniel Sandberg* (född 1793), vilken antagligen tillträdde sin tjänst året 1820. Av husförhörsboken 1813—1823, som är källan här, framgår nämligen, att Sandberg deltagit i husförhör först år 1820, ty ingenting alls finnes antecknat, förrän man kommer fram till kolumnen för detta år; då börjar plötsligt en regelbunden serie anteckningar. Sandberg verkade i över 20 år i Sundsvall. Han dog den 12 april 1846. Från Sandbergs tid som kantor kan nämnas, att han 1844 anhöll i kyrkorådet om »ett skrank vid orgelverket». Denna anhållan ansåg emellertid kyrkorådet »efter derom tagen närmare kännedom ej förtjäna något afseende».¹ — Sandberg var även kompositör, vilket framgår av följande annons i Sundsvalls allra äldsta tidning, *Alfwar och Skämt* jan. 1841: »Barndomsminnen, af Vitalis, sångsatte och Fortepiano-ackompanjerade af Daniel Sandberg». Sångerna funnos till salu i Landins bok- och musikhandel. — Daniel Sandberg fick till efterträdare *E. P. Billström*, som inflyttat från Selånger 1842 och som troligen fått vikariera för Sandberg under dennes sista levnadsår. Kyrkorådsprotokollen ha en hel del att förtälja om denne Billström. I ett långt protokoll från 22/5 1859 heter det, att Billström, som var såväl folkskollärare som organist i församlingen, hade ingivit anmälan till folkskoleledningen och till sockenstämman om att han på grund av försvagad hälsa inte längre kunde tjänstgöra vid folkskolan utan nödgades ta avsked. Han hade vidare hemställt till kyrkostämman om en tillökning av kantors- och organistlönen och om tillåtelse att bo kvar på sitt skolläreboställe. Denna sista begäran beviljades emellertid inte, men kyrkostämman beslöt att anvisa Billström en pension på 400 rdr om året som ersättning för skollärelönen. — I detta sammanhang kan nämnas, att staden vid denna tid hade två folkskollärare. Den ene hade 800 rdr i lön jämte husrum, den andre 450 rdr med husrum samt »därmed förenad klockare- och organistlön, uppgående till enahanda belopp».² Organistbefattningen skötte Billström till sin död 23/12 1881.³ Han synes ha varit en nitisk organist.

¹ Kyrkorådsprotokoll 22/10 1844.

² Kyrkostämmoprotokoll 8/8 1858.

³ Husförhørs- och kommuniionsbok 318—636.

1865 anmälde han för kyrkostämman, att orgeln behövde repareras.¹ Han fick tillstånd till reparation, vilken han själv verkställde. — Under Billströms tid förekom i kyrkorådet en diskussion, som har ett visst intresse.² Den rörde sig om huruvida det skulle vara tillåtet att ge konserter i kyrkan. Den direkta anledningen till att frågan blivit väckt, får man inte veta, men naturligtvis kan man anta, att musiker velat framträda i kyrkan. Meningarna bröto sig i kyrkorådet. Somliga hade ingenting emot saken ifråga, men flera ansågo dock, att sådana tilltag som konserter skulle profanera kyrkorummet, och diskussionen slutade med seger för denna sistnämnda uppfattning. Den som velat konserter i Sundsvalls kyrka vid denna tid fick förmodligen avstå därifrån. Men denna avvisande inställning till saken var visst icke regel för Sundsvalls kyrkliga myndigheter. Så tillkännager en organist vid namn G. Günther i *Alfwar och Skämt* 21/8 1845, att han »med wederbörligt Tillstånd» ämnar giva »en andelig och religiös Orgel-Concert uti härvarande Stadens kyrkä», och kyrkokonserter voro en ingalunda ovanlig företeelse under senare hälften av 1800-talet. — Organisten E. P. Billström efterträddes av direktör *Anders Gustaf Eriksson*, utnämnd 1883. — Efter denne kom år 1928 Sundsvalls nuvarande organist i statskyrkan: musikdirektör *John Hult*. Denne hör i detta nu till landets mera framstående organister och har som sådan ofta framträtt i radio under senare år. I detta sammanhang kan även nämnas Hults insats som ledare för kyrkokören. — Om direktörerna Erikssons och Hults insatser utanför kyrkomusikens område skall längre fram talas.

Musiken och skolan. — Det är — enligt Ahnlund³ inte omöjligt, att Sundsvall fått en »barnaskola» — som termen lyder — redan under Gustav II Adolfs regeringstid. Men denna skola tycks under 1600- och 1700-talen ha haft att kämpa med stora svårigheter. Den var inte särskilt omhuldad, och det förekom många avbrott i undervisningen. Någon mera framträdande sång- eller annan musikundervisning har det tydligen inte varit tal om i barnaskolan i Sundsvall. Så sent som 1745 meddelar konsistoriet: »Inga andra disciplar frekventera där, än sådana som undervisas i kristendom och något litet öfwa sig i räknande och skrifwande».⁴ Om musiken här, i en skrivelse från 1745, ej omnämnes med ett ord, är det nog ej heller troligt, att den tidigare intagit någon nämnvärd plats på schemat.

¹ Kyrkostämmoprotokoll 28/8 1865.

² Kyrkostämmoprotokoll 17/8 1857.

³ Sundsvalls historia I, s. 270.

⁴ Se Ahnlund a. a. II s. 320.

Den som ville inhämta mer kunskaper än vad som var möjligt att få i Sundsvall, reste gärna till Härnösand, vars undervisningsväsen stod på en vida högre nivå. Härnösand var stiftsstad, och där inrättades tidigt gymnasium. Av särskilt intresse är nu, att man där hade en s. k. director musices, vilken bl. a. skulle undervisa i musik vid skolan. Jag bygger här närmast på en uppgift i en sundsvallstidning från mitten av 1800-talet, »att i Härnösand alltid funnits någon, som egt titel och värdighet af director musices».¹ Däremot har jag inte funnit något, som kunde tyda på att en person med denna titel någonsin verkat i Sundsvall. Musikundervisningen har sålunda på 1600- och 1700-talen av allt att döma — till skillnad från förhållandena i Sundsvall — verkligen varit något att räkna med i Härnösand.

I Sundsvalls läroverk, grundat 1724, ursprungligen kallat Sundsvalls Pedagogi, förekom vid 1800-talets början sångundervisning, åtminstone under kortare perioder. Stadens organist anmodades nämligen enligt kyrkorådsbeslut den 26 augusti 1814 att åtaga sig densamma mot räntan av den s. k. Olivenbaumska fonden. Denne organist var emellertid inte till skolmästarens belåtenhet, och därför upphörde snart hans befattning.² Den organist, det här är fråga om, kan inte ha varit någon annan än Per Linderberg, som verkade i staden vid denna tid (jfr s. 4). »Höraren Johan Dahlström erbjöd sig derefter att sköta tjänsten mot samma aflöning, om någon sångundervisning pröfvades nödig.» (Westling.) Man vet emellertid inte, om detta anbud antogs.

Först år 1839 blev sångläraresysslan uppförd på stat vid Sundsvalls läroverk. Sångundervisningen bestod då antagligen först och främst i inövande av koraler. Men efter hand utvecklades och berikades den. Det kan sålunda ha sitt intresse att närmare taga del av en redogörelse från t. ex. 1878—79 för att se, hur musikundervisningen då tedde sig. Enligt denna redogörelse voro lärjungarna fördelade i tre sångavdelningar allt efter deras teoretiska underbyggnad och tonsäkerhet. Tredje sångavdelningen skulle bibringas kunskaper i den allra enklaste allmänna musikläran (nottecknen, klaverna, förtecknen), »tonträffning på skalans och treklangens intervaller uti C-dur samt choralång». Andra sångavdelningen skulle dessutom lära sig skalorna och tonarterna och sjunga »lättare sångstycken», under det att första avdelningen skulle bli invigd i nyanseringens och andhämtningens konst, övas i svårare tonträffningar och därjämte sjunga trestämmigt. — Sångundervisningen omfattade 4 timmar i

veckan, 1 för första, 1 för andra och 1 för tredje sångavdelningen samt 1 för gemensamma övningar. Undervisningen i instrumentalmusik omfattade 2 timmar per vecka. Elva elever deltog däri på hösten 1878, sju på våren 1879.

Av den nu anförda redogörelsen från 1878—79 att döma stod sång- och musikundervisningen vid Sundsvalls läroverk vid denna tid på ett ganska högt plan. Den som fört utvecklingen därhän, kan inte gärna ha varit någon annan än skolans dåvarande musiklärare G. F. A. Ruthström. Denne hade följt med ett musikersällskap på konsertresor i Sverige. När sällskapet en gång konserterade i Sundsvall, gjorde Ruthström ett så starkt intryck på de hedervärda borgarna, speciellt tack vare sin eminenta förmåga att spela dansmusik, att man ville ha honom kvar i staden och erbjöd honom musiklärarbefattningen vid läroverket. Ruthström antog erbjudandet. Detta bör ha varit omkr. 1870. I varje fall var Ruthström 1873 fast anställd i Sundsvall.¹ Han verkade där i flera decennier ända till sin död 1909. Gotthelf Amadeus Ruthström synes ha varit en ovanligt dugande lärare och en duktig musiker. I sin undervisning använde han en av honom själv författad »Lärobok i musikens teori, lämpad för sångundervisningen vid de allmänna läroverken», och han lät sina elever sjunga av honom själv utgivna »Trestämmiga sånger för skolor». — Alltsedan Ruthströms tid har man vid Sundsvalls läroverk — där nu dir. Hj. Boberg sköter musikundervisningen — följt de goda traditionerna.

I Sundsvalls folkskola, som startade 1839, blev sångundervisning införd 1847. I Reglemente för Sundsvalls församlings Folkskola heter det då: »Tvänne timmar i veckan användas till öfning i Koralsång, hvarvid företrädesvis böra förekomma de Psalmer, som vid de dagliga bönestunderna afsjungas». Och av reglementet för småskolorna i Sundsvall 1873 får man den intressanta upplysningen, att »Sång öfvas efter siffror och med ledning af psalmodikon». Tydligen var det det av Johan Dillner konstruerade stränginstrumentet psalmodikon och den till detta hörande sifferskriften som kom till användning vid sångundervisningen i småskolorna i 1870-talets Sundsvall — liksom vid så många andra skolor i Sverige.

Ingen märkligare förändring synes ha kommit till stånd i musikundervisningen vid Sundsvalls folkskolor förrän på 1880-talet. Vid ett skolrådssammanträde 1886 anställdes som lärare i sång med

¹ Alfvar och Skämt 16/9 1844.

² Se G. F. Westling: Bidrag till Sundsvalls läroverks historia.

¹ Personliga upplysningar av G. F. A. Ruthströms brorson professor Julius Ruthström.

² Redogörelse för Högre allm. lärov. i Sundsvall läsåret 1878—79.

folkskolans två högsta årsklasser vik. folkskolläraren J. O. Wallin med sex timmars undervisning i veckan. Med detta beslut börjar ett nytt skede. Nämnade Wallin var en mycket nitisk lärare, och snart nog bildades, tack vare honom, en ordentlig sångkör. »Många elever», säger Per Bratt, »kunna vittna om att folkskolläraren Wallin, som var en i vida kretsar högt skattad körledare, nedlagt mycken energi för körernas bestånd och förkovran, och att den vid flera tillfällen uppträdde för en större publik, bland annat vid Gustaf-Adolfsskolans invigning år 1892.»¹ — 1907 fick skolan på initiativ av »folkskolläraren och examinerade musikläraren» A. J. Wistrand en egen musikkår — en hornorkester. Wistrand blev dess självskrivne ledare och undervisade i hornblåsning två gånger i veckan.

Nu följde en period av stor aktivitet för såväl kören som orkestern. 1910 gävo de tre gemensamma offentliga konserter i Sundsvall, och de följande åren konserterade de regelbundet där. De voro även ute på turnéer; kören gästade Härnösand, och orkestern företog resor till Hudiksvall och Östersund och var till och med över i Finland, där konserter gävos i Vasa och Jakobstad. — Fram på 1920-talet synes sångkörens och hornorkesterns egentliga glansperiod vara slut. Sedermera har det i varje fall mig veterligt ej varit fråga om några turnéer.

Musikälskare och konsertgivare. — Det föregående har velat ge en föreställning om musiken inom kyrka och skola i Sundsvall genom tiderna. Men vilken roll har då musiken spelat i samhällets liv i övrigt? På vad sätt ha stadens invånare utanför kyrko- och skolmurarna kommit i beröring med musikens ädla konst? Det är de frågorna, den följande framställningen framför allt vill ge svar på.

Om 1600- och 1700-talens Sundsvall finns inte mycket att förtälja ur nyssnämnda synpunkt. Detta förhållande har först och främst en social orsak och hänger samman med hela den europeiska samhällsutvecklingen. Det var ju först under senare hälften av 1700-talet, som musiken började tränga ned till folket — dessförinnan hade den varit en konst för furstar och aristokrater eller en kyrklig angelägenhet. Det var främst borgarklassens frammarsch, som betingade den stora omvälvningen härvidlag. Borgarklassen började bli medveten om sin makt, och den gjorde anspråk på musiken för sin räkning. Den var ivrig att få höra och göra musik. Det var den som manade fram tidens konsertväsende. Musiken blev en vara, som kunde köpas för pengar. Under dessa förhållanden skapades ett musikbildat skikt i

¹ P. Bratt: Sundsvalls folkskolor 1839—1939.

samhället. I detta skikt särskilde man de tre kategorierna konstnärer, kännare och musikälskare eller dilettanter.

Denna allmänna europeiska utveckling återspeglas tydligt även i den lilla norrländska staden Sundsvall. Där fanns ingen adel eller aristokrati, som kunde åstadkomma något musikliv under de första århundradena av stadens historia. Det är tvivelaktigt, om där varit några s. k. stadsmusikanter på 1600- eller 1700-talen. Jag har i varje fall inte funnit ens en antydning därom. Man kan emellertid våga räkna med en och annan spelman, som stod för musiken, då det var dans på lekstugorna (sådana fanns det nämligen flera enligt Ahnlund).¹ Det är först, då Sundsvalls borgare på allvar började göra sig gällande — omkring år 1800 — som läget på musikfronten blev ett annat. Därom vittnar Sundsvalls äldsta tidningar, den förnämsta källan i detta sammanhang. De låta en nämligen få inblick i en *borgerlig musikkultur*, som icke är att förakta. De allra första tidningarna äro från år 1841, och de ge en bestämd uppfattning, att denna borgerliga musikkultur då redan var fullt utformad och så att säga färdig. Eftersom det inte fanns några tidningar före 1841, har man inte några möjligheter att närmare följa dess gradvisa framväxt. Man kan emellertid anta, att utvecklingen börjat ta fart vid 1800-talets början.

Sundsvall hade fått en musikintresserad borgarklass. Staden räknade många musikälskare och »musikälskarinnor» — uttrycket förekommer flera gånger i konsertprogrammen —, och den hade goda amatörer. Det var den tid, då det hörde till god uppfostran, att de burgnare familjernas unga döttrar fingo lära sig sjunga eller spela något instrument. Full rösträtt — skämtar en skribent i stadens tidning Alfvar och Skämt år 1850, då representationsreformen var aktuell — borde den unga flickan äga, som bland annat »sjunger Böttigers poemer och spela kan en polka ny». Klaveret var nog det mest gouterade instrumentet, men även gitarren tycks ha varit mycket populär. Annonser om gitarrer förekomma ofta i tidningarna. Det är klart, att behovet av lärare i sång-, klaver- och gitarrspel o. s. v. skulle bli kännbart. Och lärarna läto inte vänta på sig. Det fanns flera sådana i Sundsvall. De voro i regel ej yrkesmusici utan hade musikundervisningen som en uppgift vid sidan om sitt borgerliga yrke.

Om det sålunda var ganska gott om musikälskare och dilettanter, så uppstod också — som en naturlig följd härav — en ganska livlig konsertverksamhet. S. k. musikaliska soaréer voro en vanlig före-

¹ Sundsvalls historia s. 262.

teelse; det blev företrädesvis amatörernas konsertform. Men inte alltför sällan fick Sundsvall besök av någon verklig konstnär, en stor musiker, som fångslade publiken under en eller ett par konserter. — Riktiga musikkännare var det av allt att döma ont om. Det är knappt att konsertrecensenterna kunna kallas för kännare. Recensionerna vittna ytterst sällan om verklig förståelse och känsla för de djupare musikaliska värdena.

Ännu ett drag i tidens musikliv må nämnas. Jag tänker på de många vaudeviller och skådespel med musik som gåvos i Sundsvall, samt på det faktum, att sundsvallsborna en och annan gång fingo höra opera.

De drag, jag här tagit fram, kunna sägas prägla det borgerliga musiklivet i Sundsvall ända fram till 1890-talet. Efter denna allmänna karakteristik av skedet kan det ha sitt intresse att granska detta litet närmare och följa konsertverksamheten årtionde för årtionde framåt i tiden. Därvid är jag emellertid tvungen att börja först med 1840-talet, eftersom tidningarna — det egentliga källmaterialet — begynte utkomma först då.

1840-talet. — Låt mig börja med att nämna en kammarskrivare *August Segerström*: Denna hade kommit till Sundsvall ¹⁴/₁ 1841. Han var musikalskare, och en mycket företagsam sådan. Redan i det allra första numret av *Alfvar och Skämt*¹ låter han inflyta ett »avertissement», att han lämnar »grundelig undervisning i sång och på guitarre samt för nybörjare på harpa och flöjt». Man får vidare bl. a. veta, att »goda, lättspelta Guitarrer med stark ton, som ock Ters-Guitarrer» finnas till salu hos honom. Kammarskrivare *Segerströms* »avertissement» har tydligen uppmärksamrats; han måste fort ha fått många elever, ty redan annandag påsk nämnda år kan han föranstalta en stor »Musikalisk Soirée» i Rådhusalongen med framför allt egna elever som exekutörer. Programmet för soarén är så tidstypiskt, att det förtjänar att återges i sin helhet:

»Första Afdelningen

- 1:o Trio ur op. Felsheims bussar, sjunges af elever och amateurs.
- 2:o Aria af Mozart sjunges af elever.
- 3:o Trio af Bluhms sjunges af elever och amateurs.
- 4:o Introduction och Rondo för guitarre af Kyffver exekveras af elev.
- 5:o Cavatina ur op. Turken i Italien af Rossini sjunges af elev.

¹ Här sedan citerat: AS.

Andra Afdelningen

- 6:o Duo brillante af Caraffa sjunges af Musikalskarinnor.
- 7:o Duo af Kuhlau sjunges af elever och amateurs.
- 8:o Cavatina ur op. La Gazza Landra af Rossini sjunges af Musikalskarinnor.
- 9:o Kör ur Rövvarborgen af Kuhlau. Final.»

Efter konserten blev det dans, och till de »förenade nöjena» kostade entrén 1 rdr b. för äldre och 32 sk. b. för minderåriga. Efter påsk lästes i AS en berömmande recension. August Segerström fick fint betyg, och elever, amatörer och »musikalskarinnor» harangerades för »utmärkt konstnärsskap» (nr 15: ¹⁸/₄). Till sist hette det: »På många år har inom vår stad ej gifvits en så njutningsrik afton. Dock måste vi beklaga, att några bland åhörarna eller kanske bland eleverna visade så ringa musikaliskt sinne, att de pratade och hviskade under det några af numren gafs.»

August Segerströms namn förekommer inte vidare i spalterna. Han kanske i fortsättningen mera hållit sig i skymundan. Hur som helst — det fanns andra än han som kunde ordna musiksoaréer. *Frans Altin* hette en av dem. ²⁶/₁ 1843 arrangerade denne en soaré å Rådhusalen. Därvid är det anmärkningsvärt, att han var rikligen företräd på programmet som kompositör. Man fick av kompositören Altin höra en trio för piano, fiol och cello, vidare en sonat för piano och — det mest uppseendeväckande — en »Scen och Chör» ur en opera, »Hilda». Frans Altin har tydligen varit ett namn att räkna med. — För övrigt förekommo vid samma konsert bl. a. arior ur »Den stumma» och »Barberaren i Sevilla». De uppträdande voro enligt annonsen »musikalskare och musikalskarinnor».

L. J. Appelberg var en musikdirektör — synbarligen bara på besök i Sundsvall i sept. 1842 — som annonserade en konsert, vars närmare detaljer emellertid skulle meddelas först genom affischerna. Utförligare upplysningar får man om en »deklamatorisk, musikalisk och scenisk aftonunderhållning», som gick av stapeln ¹⁹/₆ 1842 på Brunnsalongen under *J. G. Södergrens* och *C. F. Sandströms* presidium. Då deklamerades bl. a. Lidners Spastaras död till pianoackompagnemang. — I slutet av år 1843 och början av 1844 voro sångaren *H. A. Graeflé* och sångerskan *Louise Dahlberg* mycket verksamma i Sundsvall. Om de voro bosatta där för längre tid är ovisst. De gävo gemenamt sex musikaliska soaréer, varav de fyra sista voro subskriberade. De kände sig manade därtill för att — som det heter i AS ³⁰/₁₁ 45 — »förskaffa Musikens vänner något tillfälle till förströelse under innevarande vinter». Deras sångrepertoar stod tydligen inte på någon

särdeles hög nivå. I programmet finner man bara sådant som »Längtan efter Tyrol» (alpvisa), »Stort sångpotpurri af Strauss» o. s. v. Herr Graeflé öppnade också i början av år 1844 en sångskola för barn.

Under 1844 dyker ett sällskap, som heter »Nytta och Nöje», upp i spalterna. Det hade tydligen bl. a. till uppgift att uppmuntra och sätta fart på musiklivet. ²⁴/₅ 1844 gjorde sällskapet en verkligt god insats. På en stor konsert denna dag utfördes nämligen Beethovens septett — av allt att döma för första gången i Sundsvall. Om man betänker, att de exekverande bara voro amatörer, så är det sannerligen erkännansvärt, att förutom septetten även spelades två stråkkvartetter, den ena av Crusell, den andra av Rode. Dessutom fick man höra »Rombergs berömda variationer öfver Swenska Folkvisor» (AS ²⁰/₅ 44). I annonsen omtalas, att behållningen av konserten skulle tillfalla sällskapet Nytta och Nöjes kassa »för inköp af ännu erforderliga instrumenter». I sanning ett vackert vittnesbörd om sällskapets energiska arbete till musiklivets fromma!

I september 1847 hade Sundsvall besök av musiker från Gävle med en viss A. Andersson i spetsen. De konserterade ett par gånger i samband med danstillställningar på Casino. Man fick höra violin-soli av Bériot och Mayseder och även solo för valthorn och klarinett. För övrigt stodo även musikerna för dansmusiken dessa kvällar.

En »kongl. kammarmusiker» gästade Sundsvall 1848. Han hette C. R. af Uhr och var violinist. Han utgjorde dragplåstret vid en musiksoaré ¹⁷/₈, då han spelade kompositioner av Bériot.

I slutet av 1840-talet börjar den företeelse, som sedan blev så vanlig i Sundsvall under senare hälften av 1800-talet: en hel musikerfamilj kommer till staden någon tid på året för att ha så kallade musikaliska aftonunderhållningar på något av de främsta näringsställena. Så anlände till Sundsvall år 1849 musiker F. Altenburg med familj från Köpenhamn för att under en veckas tid ha sådana musikaliska aftonunderhållningar på Casino. En dylik familj var sålunda en slags motsvarighet till våra dagars restaurangmusiker.

I vilken utsträckning kommo sundsvallsborna i kontakt med sångspel och opera under denna tid? Så mycket kan sägas, att dessa musikens former icke voro dem alldeles obekanta. Tre olika teatertrupper tyckas ha varit i Sundsvall under 1840-talet, och de ha förfogat över tillräckligt med sång- och musikerkrafter för att musikinslag i skådespelen eller, om det ville sig väl, en opera skulle kunna framföras. Den första teatertruppen leddes av C. A. F. Berggren, men varifrån den kom, ges ingen upplysning om. Den gav i sept. 1845 bl. a. »med benäget musikbiträde af Herrar Amateurer» för första gången »Sömn-

gångerskan, Komedi med Melodrame i 2 akter» med musik av Du Puy. Därefter kom »Gubben i bergsbygden» med Dalayracs musik. År 1846 anlände en teatertrupp från Gävle under L. E. Elfforss. Den spelade ett flertal komedier med sång (Magister Bläckstadius, Kröningsdagen, av Blanche o. s. v.). Elfforss och hans skådespelare avlöstes av J. Roos med ensemble från Hudiksvall. Under detta gästspel uppfördes bl. a. Carl M. Webers »Preciosa». Det stycket blev särskilt uppskattat. En entusiastisk anmälare i AS i juli 1848 säger, att Preciosa var det yppersta, som på länge presterats på scenen i Sundsvall »ej blott med afseende på dess allmänt berömda musik och dess effektrika scener utan äfven med afseende till executionen». — År 1849 gavs »Värmlänningarna», som gjorde stor lycka.

Till slut bör nämnas något om var Sundsvalls musikälskare kunde få köpa instrument och noter då för tiden, och om vad för slags noter som utbjödos i handeln. Ganska ofta möter man i tidningsspalterna rubriken »A. P. Landins Bok- och Musikhandel». Det var där violinsträngar och gitarrer kunde erhållas; det var även den affären, som rekviderade klaveren. Hos Landins funnos noterna. I dec. 1841 annonseras i AS en mängd »Musikalier». Det är inte någon djupare musik det är fråga om. Där finner man klaversättningar av valda stycken ur Bellinis Norma, sånger med ackompanjemang av gitarr eller klaver ur Donizettis Kärleksdrycken, solostycken och duetter för gitarr, »Laura, Vald samling af sångstycken för gitarren», »Farväl till Jenny Lind» av A. F. Lindblad, dansmusik: Rosa, Valser av Strauss, »Le bal des jeunes pensionnaires, Quadrilles, Valses et Gallops très faciles et doigtés, pour le Piano par H. Lemoine» (Det sistnämnda albumet leder tanken till den flickpension, som vid denna tid existerade i Sundsvall och vars ledarinna undervisade bl. a. i sång och pianospel. AS ⁸/₁ 46). Längre fram i årtiondet annonseras bl. a. sånger av Abr. Mankell, Geijer, Josephson och andra. Även ett par direkt pedagogiska arbeten finnas upptagna: »Teoretisk-Praktisk anvisning till Piano-Fortespelning efter Hummels, Schneiders, Müllers samt Czernys Metoder», Orgelskola av Carl Zöllner, Gitarrskola av Carulli, Violinskola av Rode, Kreutzer och Baillot, Flöjtskola av A. B. Fürstenau. Något av de sista åren av 1840-talet får A. P. Landin en konkurrent i E. Hollner. De musikalien som bjudas ut i denna nya musikhandel ha ungefär samma standard som Landins. Troligen hade väl både Landins och Hollners i sina notlager även mera och djupare musik än den, som direkt annonserades.

1850-talet. — 1850-talets musikliv är ganska likt 1840-talets. Den skillnaden tycker man sig likväl märka, att konstnärerna, de konser-

terande yrkesmusikerna, under 1850-talet trädå mera i förgrunden. För övrigt fortsätta de musikaliska soiréerna eller aftonunderhållningarna, oftast i förening med dans, och det verkar, som om de nu blivit något av en fast institution, ty i en tidning från okt. 1850 talas om att »de vanliga soiréerna taga sin början på Casino» om några dagar, och i en annan, ¹¹/₁ 1851, om att musiksoiréerna »fortsätta som vanligt varannan söndag». Den ledande kraften i dessa soiréer synes under 1851 ha varit kammarmusikern och violinisten *C. Rosenthal*. Denne och hans sällskap avlöstes redan 1852 av en musikerfamilj *Zedeler* från Köpenhamn, vilken stod för musiken på Casino åtskilliga år framåt. Pappa Zedeler lät även sin förhoppningsfulle, nioårige son, som trakterade fiol och tydligen var något av ett underbarn, hålla konsert »biträdd af sina Föräldrar och syskon». — *Wilhelm Henvig* var en annan ungdomlig talang, en sextonårig violinist, som 1853 uppträdde tillsammans med musikdirektör *Gustaf Stolpe*, som nyligen kommit till Sundsvall och börjat ge lektioner i violin och piano.

I september 1852 gästades Sundsvall av ingen mindre än hovkapellmästare *Jacopo Foroni* från Stockholm. Han gav en konsert tillsammans med sångerskan *Della Santa* och en cellist vid namn *Arnold*¹ och framträdde därvid som pianist och ackompanjator. Att detta besök måste ha varit en stor händelse i stadens musikliv säger sig självt. Men man förvånas över att det i tidningarna gjordes så litet affär av besöket. Någon recension av den säkerligen förnämliga konserten har jag ej lyckats uppspara och hur deras program tog sig ut, ge tidningarna lika litet besked om.

Ännu en cellist förutom den nyssnämnde Arnold framträdde i Sundsvall 1852. Hans namn var *C. A. Hedin*, och det upplyses om att han satt som förste cellist i Ole Bulls orkester i Bergen. Vid sin konsert kunde han glädja sig åt en talrik publik, och »täta applåder bewittnade de åhörandes belåtenhet» (AS ³⁰/₈ 52).

Kammarmusikern *L. Westerdahls* prestationer i febr. 1854 blevo kolossalt uppskattade. Men så var denne också en musikalisk-komisk fusenkonstnär. Han brukade nämligen — var han drog fram — ha på sitt program något som han kallade »Den musikaliske instrumentmakaren, Komiskt-Musikaliskt Quodlibet», som han utförde »i kostym», varvid han lät »höra sig på fiol, flöjt, cello, kontrabas, rörpipa, guitarre, tenorbasun, käpptrumpet, oboe, lergök, valthorn, säckpipa, cornetti, nyckelharpa och trumma». Dessutom utförde han »solo för blotta händerna» och sjöng en sopranaria, vanligen ur operan *Sömngångerskan*. Westerdahl kunde också hävda sig i den seriösa genren.

¹ Om Carl Arnold och hans resor i Skandinavien se T. Norlind, Musiklexikon.

I Sundsvall utförde han en stor fantasi — av Huke — för flöjt, som var hans huvudinstrument.¹

I augusti samma år som kammarmusiker Westerdahl förvånade Sundsvall, höllos två gedigna konserter. Den ena var anordnad av *Fr. Sjöberg*, musikdirektör vid Konungens 2dra Lifgarde, och *Oscar Dille*, »Kongl. Förste Kammarmusicus». Sjöberg blåste klarinett, Dille flöjt och fagott. I deras program ingick bl. a. duo för klarinett och fagott av Müller och en trio av Crusell för klarinett, fagott och piano, vilket skötte av den förut i annat sammanhang nämnde Gustaf Stolpe. — Den andra konserten var mera amatörbetonad; många diletanter medverkade, men främste solisten var en operasångare från Stockholm, *Carl Johan Uddman*, som sjöng arior av Mozart m. m. — Inte långt härefter fick man stifta bekantskap med sångerskan *Hilda Sandels*, som gav konsert på folkskolan.

En musiksoaré under julveckan 1854 måste särskilt omnämnas, ty förutom att »Herr *Flagges* goda violin och Fru *Bynssows* präktiga fortepiano jemte flere skickliga amatörers och sångares vackra bidrag gjorde aftonen njutningsrik och förströelsen animerad», så får man av recensionen veta, att »den blifwande orchesterkassan wann en god grundpenning» genom denna konsert. Uppgiften tyder ju på, att man redan 1854 hade en orkester i Sundsvall, företrädesvis bestående av amatörer, vilken måste ha pengar till inköp och underhåll av instrument och dylikt, eller också att man stod i begrepp att bilda en orkester, och att den nu snart kunde komma till stånd.

Ganska många betydande musiker besökte Sundsvall under senare hälften av 50-talet. Där var den berömde harpvirtuosen *A. E. Pratté*, den skicklige blinde klarinettisten *I. F. Hentzschel* från Dresden, de utmärkta sångerskorna *Emelie Galleradi* från Stockholm och *Louise Michal*, som beundrades inte bara för sin röststyrka utan än mer för sitt »uthållande, långsamt bortdöende piano» (AS ¹⁸/₇ 57). En klarinettist vid namn *Addner* senterades livligt i sin konsert på 1 maj 1855. Då hade han redan presenterats i tidningen som en av Crusells bästa elever, och han ansågs inte stå långt efter sin store mästare i fråga om »musikalisk virtuositet». Efter konserten hette det, att »sådana sköna och härliga toner från klarinetten, som hr Addner så obehindrat derifrån aflockade, hördes här troligen för första gången och torde icke heller af många kunna frambringas ur detta, eljest sträfwä, nu i alla nyanseringar böjliga instrument» (AS ²/₅ 55).²

¹ Om Lars Westerdahl se Stockholms Tidns söndagsbilaga ¹⁶/₈ 1925 (T. Norlind).

² Om Addner se T. Norlind, Musiklexikon.

I fråga om sångspel eller opera bjöd inte 50-talet på några märkligare nyheter. Nämnas bör, att Webers Preciosa, som ju framförts redan på 40-talet; togs upp ett flertal gånger. Det var den tidigare nämnde teaterdirektören Roos, som även nu ledde det hela.¹ »Wem har väl hört dessa tonskapelser», utbrister en skribent, »och ej längtat att åter få höra dem ljuda!» (Norrländska Korrespondenten jan. 42). Preciosa var av allt att döma ett synnerligen gouterat stycke i Sundsvall.

Ett vittnesbörd om levande musikintresse och villighet att verkligen offra något för musikens sak ger en tidningsartikel av 7/10 1854. Den behandlar ett utfärdat upprop om att insamla medel till en i Sundsvall bosatt lärare, som skulle lämna »den uppväxande ungdomen undervisning i instrumental- och vocalmusik». »Med största glädje», skriver tidningen, »se vi häri ett prof på den upplysta anda, som på sednare tiderna uppenbarat sig inom vårt samhälle». Jag kan inte underlåta att citera ett stycke ur det ifrågavarande, i tidningen intagna uppropet:

»Att bland de sköna konsterna Musiken i icke ringa mån bidrager att förädla människan har troligtvis enhvar erfarit. Då de förströelser, man förskaffar sig af andra nöjen ofta lemna efter sig tomhet och misslag och snarare försämra än förädla karakteren, ställer Musiken äfwen efteråt hjertat tillfreds och öppnar detsamma för de renaste, de ädlaste känslor. Och man ser derföre, att i den mån en nation eller ett samhälle hyfsas och förädlas, i samma mån tilltager ock dess smak för denna konst.» Efter exempel härpå från grekerna, romarna och fransmännen fortsätter det: »Vår egen öfwertygelse om musikens höga värde såsom bildnings- och förädlingsmedel, en öfwertygelse, som är fotad på historiens vittnesbörd och store mäns, en Luthers, Rousseaus m. fl. ytt- randen, har föranlett oss att medelst subskriptions öppnande inbjuda hvarje musikens vän att efter råd och lägenhet bidraga till en musiklärars aflönande» o. s. v. Hur det gick med denna sak, får man tyvärr inte reda på genom tidningarna.

Om man till slut ser på vad Landins och Hollners musikaffärer bjödo ut för noter under 50-talet, är det speciellt en företeelse som är värd att notera: i juli 1852 annonseras för första gången i sundsvallspressen några av Beethovens pianosonater. Det är Hollners, som har att sälja Sonate Pathétique, Sonata quasi una fantasia (op. 27), op. 2 nr 1, op. 10 nr 1 och op. 26.

1860-talet. — De märkligaste händelserna inom musiklivet under 60-talet synas mig vara tillkomsten av ett par föreningar. »Musikvännerna» hette den ena. Den omnämnes redan i nov. 1860 i Norr-

¹ J. Roos utgav 1871: »Gömdt är icke glömt, några 30-åriga teateranteckningar».

ländska Korrespondenten. Då kungjordes Musikvännernas första musikaliska soaré, och redan några veckor därefter voro de färdiga för sin andra soaré. — Den andra föreningen var »Sång- och musikföreningen». Om denna hittar man de första uppgifterna år 1866. Liksom Musikvännerna var den tydligen en sammanslutning av amatörer. Ledamöterna kallades regelbundet till repetitioner, och ibland gavs en musikafton. Det hände också, att medlemmar medverkade vid konserter av gästande celebra musiker.

I fråga om verkliga solistkonserter blevo stadens musikälskare under 60-talet ingalunda satta på svältkost, även om man tycker sig upptäcka en viss avmättnings i förhållande till föregående årtionde. Bland konstnärer, som besökte Sundsvall under denna tid, märkas violinisterna *Edv. d'Aubert* och *Rostad*, samt sångerskorna *Freija Ryberg* och *Augusta Bomholdt*. Särskilt den sistnämnda, oratoriesångerska från Köpenhamn, gjorde ett djupt intryck på sina åhörare. Hon gav två konserter i kyrkan med förnämliga program och sjöng därvid bl. a. arior ur Händels Judas Mackabeus, Simson och Elisa.

1870—1900. — 70-talet gör intryck av att ha varit ett ganska livaktigt decennium i musikhänseende. Sundsvalls musikliv gick tydligen en lovande framtid till mötes. Men så förändrades allt i ett slag. Den stora katastrofen kom; 25/5 1888 utbröt den fruktansvärda brand, som lade så gott som hela Sundsvall i aska och ruiner. Det är självklart, att det tog många år, innan staden någorlunda hämtat sig från den svåra hemsökelsen. Det var förvisso inte bara materiella värden, som gingo till spillo vid branden; den andligt-kulturella verksamheten hade fått en svår knäck. Inte minst gäller detta musiklivet. Det är inte förrän fram emot sekelskiftet som musiklivet på allvar tar fart igen. Då kan man emellertid i gengäld tala om en verklig blomstringsperiod på området.

På denna punkt i framställningen kan det ha sitt intresse att undersöka hur det förhöll sig med den musikaliska underhållningen på stadens nöjesetablissemang under senare delen av 1800-talet. Redan på 60-talet hade Casino — det berömda hotellet, restauranten och konsertlokalen — fått en konkurrent i Hotel de Suède. Där gjordes under långa perioder av 60-talet musik så gott som varje kväll, bl. a. av en familj Hagemeister och sedermera av herrar Sauermann och Sachse med sällskap (varifrån de voro, är obekant). Dessa senare hade en mycket anständig repertoar: de spelade ofta Mozart, Weber och Vieuxtemps. — På 70-talet övertogs nöjestemplet Casinos roll av Tivoli, ägt av en herre med det i våra dagars Sundsvall så kända namnet Knaust. På Tivoli voro under 70- och 80-talen flera musiker-

familjer engagerade, t. ex. familjen Holm, och senare familjen Petersen. Under somrarna var där oftast någon blåsorkester, och många svenska regementsmusikkårer kommo på detta sätt att gästa Sundsvall: Helsinge, Västgöta, Elfsborgs och Upplands Dragoners regementens musikkårer, Skånska husarsextetten m. fl. De höllo verkliga konserter framför allt i augusti månad. Deras repertoar var ganska stereotyp och de goda sundsvallsborna fingo åter och åter höra de mest berömda Ouvertyrerna och styckena av tonsättare som Donizetti, Rossini, Meyerbeer, Boieldieu, Le Cocq, Offenbach, Strauss m. fl.

Man får inte tro, att det nu omtalade var huvudparten av den musikaliska kost, som stadens invånare bjödos på från ungefär 1870 och framåt sekelskiftet. Särskilt 70-talet var tvärtom mycket rikt på verkligt värdefulla konsertevenemang. Här några stickprov!

1871 gjorde en grupp operasångare från Stockholm stor succé vid två konserter. Det var fru [Vilhelmina] *Strandberg* samt herrarna *Uddman*, *Ambrosi*, *Håkansson* och *Ohlsson*, vilka dels å Stadshuset, dels i kyrkan läto höra sig bl. a. i arior av Stradella, Händel, Haydn, Mozart, Mendelssohn m. fl. mästare. Senare samma år fick Sundsvall besök av en förnämlig sängerska från Paris: fröken *Wilhelmina Holmboe* samt pianisten *O. Byström*. Deras program stod på en hög nivå. Det förtjänar att återges (Det är för övrigt intressant att jämföra det med det program vid en musiksoaré anno 1841, som relaterats tidigare):

»Sonate af Beethoven
Aria ur Semiramis (Rossini)
Presto af J. S. Bach
Aria ur Profeten (Meyerbeer)
Polonaise af Chopin
Romans af Henselt
Arabesker af Schumann
Spinnvisa ur Den bergtagna (Hallström)
Til mit hjertes dronning (Agathe Bakker).»

En harpist vid namn *Adolph Sjödén* gjorde några år senare stor lycka, likaså violinisten *de la Raucheraye*.

Den stora sensationen kom emellertid år 1877. Då uppträdde nämligen ingen mindre än *Henri Wieniawski*, sin tids kanske störste violinist, i Sundsvall. Naturligtvis gjorde han furore vid sina två konserter å Stadshuset. »Wi hafwa aldrig förr sett publiken i Sundsvall så upprörd af hänförelse», skriver recensenten i Sundsvalls Tidning, och han fortsätter: »Herr Wieniawski spelade med en så överlägsen och lidelsefull kraft, en så innerlig sjäfullhet, att han oemotståndligt ryckte

åhöraren med sig» (Sundsv. T. ⁵/₇, 77). Violinmästaren hade framför allt egna kompositioner på sitt program: violinkonserten; Faustfantasi, Legend, Ryska sånger m. m. Han hade en utmärkt ackompanjator: den 25-årige pianisten Richard Henneberg (sedermera hovkapellmästare). Denne medverkade också med pianosoli och spelade bl. a. en Chopin-ballad, en Liszt-rapsodi och Schumanns Aufschwung. — Det kan nämnas, att Wieniawski-konserterna voro besökta av sammanlagt omkr. 600 personer.

Ett framträdande drag i musiklivet under 70-talet är manskvartettsången. Tidningarna lämna många vittnesbörd därom. En hel del får man höra om en kvartett, som bildades i Sundsvall 1871. Den bestod av herrar Ödman, Åslund, Axling och Appelberg, samtliga från Sundsvalls stad. Kvartetten hade den stora förmånen att för en tid få till ledare »den gamle välkände sånganförelaren» *A. Jahnke* (Norrl. Korr. ¹⁸/₇, 71). Denne förde sina sångare till seger på konsertestråden. Deras repertoar upptog mest sånger av Abt, Kücken, Bellman, Söderman samt folkvisor. — Ett flertal gånger konserterade den frejdade kvartett som kallade sig »De svenska nationalsångarna» i Sundsvall. Den tycks ha varit synnerligen populär. På deras program förekom rikligt kvartetter av Kjerulf, Reissiger och Josephson m. fl. I mitten av 70-talet kunde man i Norrländska Korrespondenten få läsa följande om kvartettens dåvarande medlemmar: »Den gamla nationalsångkvartetten, den förnämsta i sitt slag, har sina medlemmar widt kringsspridda. Herr [Edvard] Ellberg — han med den sköna barytonstämman — har slagit sig ner här i Sundsvall såsom konditor; herr Wadell har, efter aflagd examen, återgått till apoteket; herr [Zacharias] Cöster har fortsatt sin afbrutna köpmansbana, herr Lutteman fortsätter att sjunga, och herr [Gustaf] Ryberg, den oförbrännerlige andre basen, reser ännu omkring med ett annat kvartettsällskap» (Sundsv. T. ⁴/₁₁, 75).¹ — På 80-talet fick Sundsvall en egen större sammanslutning av sångare: *Sundsvalls allmänna sångförening*. Dess ledare blev kantorn Gustaf Eriksson, förut nämnd i annat sammanhang.

En skildring av musiklivet under de senare årtiondena av 1800-talet bleve ofullständig, om man inte nämnde *Gotthelf Amadeus Ruthströms* namn. Det hörde nog till ovanligheterna, att den dåtida svenska landsorten hugnades med en så talangfull pedagog och ledare i musik som denne Ruthström. Om hans insats som läroverkets musiklärare är redan talat. Men hans verksamhetsfält sträckte sig långt utanför skolan. 1871 tillkännagav han i pressen, att han — om

¹ Om »Luttemanska kvartetten» se T. Norlind, Musiklexikon.

tillräckligt många elever anmälde sig — ärnade starta en sångskola för flickor. Denna sångskola kom inom kort till stånd, och dess betydelse var säkerligen stor. Ruthström tjänstgjorde även som dirigent. I början av 70-talet ledde han det nybildade sällskapet W 6-s mässingssextett. Men det dröjde inte länge, förrän han fick till stånd en hel orkester inom W 6, bestående av amatörer på både blås- och stråkinstrument, och naturligtvis blev han dess entusiasmerande ledare. Ruthström var även en duktig pianist och anlätades då och då som ackompanjator åt celebra solister.

I fråga om operaföreställningar blevo sundsvallsborna inte bortskämda. 60-talet hade i det avseendet varit i det närmaste tomt på evenemang, och på 70-talet gavs — så vitt jag kan se — bara en enda verklig opera: »Kärleksdrycken» av Donizetti. Den kom upp på Sundsvalls teater 1871. Senare spelades en opéra comique: »Resan till Kina» av Bazin. »Denna operett», sägs det i presentationen, »lär vara rätt nått både hwad text och musik beträffar och ej att förlikna med de s. k. Offenbacharna» (Sundsv. T. 8/9 75). (Offenbachs alster stodo tydligen inte så högt i gunst i Sundsvall.) — Mest förekommo obetydliga komedier och vaudeviller med sång. Det var egentligen bara »Bröllopet på Ulfåsa» som fördelaktigt skilde sig från mängden. Det skådespelet, med Södermans ypperliga musik, gick över tiljorna många gånger och väckte stort jubel.

Musikalisk högkonjunktur. (1900—1914). Den stora kulturella blomstring, som i allmänhet kännetecknar epoken 1900—1914, förmärkes även i Sundsvall. Sundsvallsborna kommo nu på ett helt annat sätt än förut i kontakt med allt det bästa inom litteratur, konst och musik. I pressen anmälades på ett ypperligt sätt de nya böckerna av tidens stora författare, och skickliga skribenter höllo läsarna av Sundsvalls tidningar å jour med de märkligare händelserna på den europeiska kulturfronten. Konstutställningar voro inte ovanliga, och på Sundsvalls teater spelades Goethe, Schiller, Ibsen och Strindberg. Många voro säkerligen de personer som under de åren besjälades av varm idealitet och tro på de goda makterna i tillvaron. Samtidigt växte sig kärleken till hembygden allt starkare.

Sådan var den atmosfär, i vilken musiklivet nu åter spirade och frodades. Det kan med fog sägas, att körsångens uppsving under dessa år är ett av uttrycken för den nyssnämnda idealiteten och den nyvaknande hembygdskänslan. Man hade fått upp ögonen för sångens stora ideella och folkuppfostrande betydelse. »Sången ädla känslor föder», heter det ju så betecknande. — Vid den första allmänna svenska sångarfesten i Stockholm 1897 gjorde norrlandskören (det

var uteslutande fråga om manskörer) en stor insats. I denna kör ingick vid det tillfället också Sundsvalls allmänna sångförening under ledning av kantorn Gustaf Eriksson. I Stockholm bildades då Norrlands sångarförbund. År 1904 höll detta förbund en sångarfest i Sundsvall, som formade sig till en succès pyramidal. 300 sångare deltog, 2 000 personer åhörde de två konserterna på Tivoli, 800 personer konserten i kyrkan, och stadens borgare gjorde sitt allra bästa, för att sångarna skulle trivas; det anordnades storartade fester för dem, med många tal och ett övermått av mat och dryck. En av ledarna för Norrlands sångarförbund var sundsvallsbo. Han hette *Karl Adam Lagerheim*. Han var sånglärare, och andre dirigent i Förbundet. Vid sångarfesten 1904 var han den dominerande gestalten. Sundsvalls Tidning presenterade honom då med bl. a. följande ord: »Att nämna namnet K. A. Lagerheim är för alla som något känna till den mannens verksamhet detsamma som att uppväcka tanken på en sällsynt hängivenhet för ideella mål.» — Vad sjöngs då vid konserterna? Till största delen var det gamla kända saker, t. ex. »Över skogen, över sjön» (A. F. Lindblad), »Orfeus sjöng» (O. Lindblad), »O Gud som styrer» (Wennerberg), vidare sånger av Kjerulf, Söderman och Peterson-Berger. — Sundsvall intog en särskilt framskjuten plats i Norrländska sångarförbundet åren 1901—1904. Då hade staden nämligen hand om ledningen, i det att styrelsen bestod av kända sundsvallsbor: grosshandlare Brunthen, direktör Knaust, redaktör Pettersson, kapten Sandelin, jur. kand. Berggren och andre förbundsdirigenten Lagerheim.

»Sångarbröderna», »Wallinska kvartetten» och »W 6-kören» voro namnen på de manskörer, som sågo dagen i Sundsvall, »när seklet var ungt».

Men det var inte bara manskörsång som odlades så flitigt i Sundsvall dessa år. Än mer frapperande är de blandade körernas tillkomst och aktivitet.

År 1903 hölls ett allmänt ungdomsmöte på Fränsta folkhögskola i Medelpad. Detta var den yttre anledningen till att provinsens sångare och sångerskor samlades. En sundsvallsarkitekt vid namn *P. Österlund* hade nämligen låtit utgå en inbjudan till övning i unison sång och körsång på mötet. Ett femtiotal hörsammade kallelsen. År 1905 hölls ungdomsmötet i Sundsvall, och då ledde arkitekt Österlund en kyrkokonsert av blandad kör. Behovet av en fastare organisation för verksamheten blev alltmer kännbart. Förslag framkom om att man skulle bilda ett allmänt körförbund i Medelpad. Dess uppgift skulle vara inte bara att planmässigt förbereda årliga sångarmöten utan också att positivt arbeta för den folkliga sångens utveckling.

»Förbundets uppgift och mål», formuleras det i stadgarna, »är att på nationell och kristlig grund verka för höjandet och utövandet av god och värdig unison- och körsång i Medelpad».¹ Vid ett möte i Sundsvall 1906 bildades Medelpads allmänna körförbund. Detta var det första, ett helt landskap omfattande körförbundet i vårt land. — 1909 hölls åter sängarfest i Sundsvall. 16 körer med inalles 400 sångare deltog. Staden ägde vid denna tid flera blandade körer. Den bästa var otvivelaktigt *Orfeus-kören* (cirka 15—20 medl.), som P. Österlund ledde. Den gav då och då s. k. folkkonserter. Vid en dylik utgjorde publiken 500 personer. Vidare funnos »*Seklets Hopps*» *sångkör*, *Sundsvalls G-T-kör*, *Elimkören* och *Bellehemskören*. — De blandade körernas repertoar har förmodligen — utom unisona sånger — omfattat ungefär vad som fanns att tillgå av kända svenska och andra nordiska tonsättare.

Samma livaktighet, som präglade arbetet för sången under dessa år, kan iakttas även på instrumentalmusikens område. Den man, som här gjorde den största insatsen, var *Joseph Silbermann*. Denne lyckades snart få ihop en verklig elitörkester, kuriöst nog uteslutande bestående av damer. Örkesteren hette Fennia och konserterade ibland, år 1907 tillsammans med allmänna sångföreningen. Då spelade Fennia Tjajkovskis »Höst» och Beethovens Prometeusouvertyr.

Den 18 april nämnda år var emellertid Joseph Silbermann färdig att slå det verkligt stora slaget för den högklassiga musiken. Då gav han nämligen en stor symfonikoncert med Fennia-kapellet och många framstående amatörer (30 man). Huvudnumren på programmet voro: Mendelssohns Trio op. 49 och Beethovens andra symfoni. Konserten, som upprepades några dagar senare, betecknades som den ståtligaste på flera år, och Silbermanns insats bedömdes i recensionen på följande sätt: »Allas vår 'Joseph' (Silbermann) har visat sig vara rättemannen att i Sundsvalls musikliv genomföra på det instrumentala området, vad direktör K. A. Lagerheim förut gjort på det vokala: ett genombrott för smakens och intressets höjande till en verkligt storstilad nivå. Efter att först ha förberett en samverkan mellan sitt utmärkta Fenniakapell och musikaliska privatpersoner i samhället, en samverkan, som redan förut givit vackra resultat i offentliga konserter, har direktör Silbermann nu igår hunnit få denna samverkan upp på det höga plan, där även de verkligt stora och svåra uppgifterna hafva sin plats» . . . »Enligt min mening har Sundsvall med denna konsert ryckt upp till en av den svenska landsortens förnämligare musikstäder» (Sundsv. T. ²³/₄ 07).

¹ Medelpads allm. körförbund 1903—1927.

Joseph Silbermann tyckes tyvärr ganska snart ha försvunnit från Sundsvalls horisont eller på något sätt kommit ur räkningen, ty man återfinner inte hans namn i det sammanhang, där man framför allt väntade att finna det, nämligen vid bildandet av *Sundsvalls Orkesterförening* år 1913.

Denna sistnämnda händelse betecknar kulmen på musiklivets expansion i Sundsvall. Tanken på en orkesterförening hade länge legat och grott. Vad som säkerligen i hög grad bidrog till dess slutliga realiserande var — förutom själva behovet av en sammanslutning på området och det starka musikintresset — riksdagsbeslutet år 1912 om statsbidrag till orkesterföreningar i Sverige. Norrköpings, Gävles och Hälsingborgs orkestrar fingo bidrag sagda år, och varför skulle då inte också en orkester i Sundsvall hugnas med statliga medel? Hur det emellertid gick med den saken skall strax omtalas.

²⁷/₂ 1913 hölls konstituerande sammanträde med Sundsvalls Orkesterförening. Närvarande voro omkring 25 musikvänner och musikutövare. Till dirigenter utsågos vid detta sammanträde musikdirektör A. J. Wistrand och grosshandlare Axel Östman. Den sistnämnde placerades även på ordförandeposten. Orkesterbesättningen fastställdes till 4 första och 4 andra fioler, 2 altfioler, 2 cellos, 2 kontrabasar, 2 flöjter, 2 klarinetter, 1 à 2 oboer, 1 fagott, 2 trumpeter, 2 horn, piano och pukor — alltså en styrka på ungefär 25 personer. Många damer — antagligen f. d. medlemmar av det under den silbermannska æran så vitala kapellet Fennia — kommo med i örkesteren.

Några dagar efter konstituerande sammanträdet fick föreningen mottaga en högst välkommen gåva: 1 000 kr. från bankdirektör E. Berggren.

Så gällde det då att sätta i gång det hela. Det blev snart fart på repetitionerna, och ²⁵/₅ ägde den första konserten rum på Stadshuset. Programmet hade följande utseende:

Beethoven: Prometeusouvertyr
Reinecke: Förspel till akt 5 ur »Konung Manfred»
Peterson-Berger: Sommarsång
Rubinstein: Sphärenmusik, kvartett op. 17 n:o 2
Haydn: Symfoni n:o 4 D-dur.

Konserten blev en stor framgång och omnämndes på det välvilligaste sätt i pressen; man riktigt tävlade om att prisä den nystartade föreningen och önska den lycka i fortsättningen. »Konserten överträffade alla förväntningar», hette det i Sundsvalls-Posten, och vidare: »Vår orkesterförenings start är gjord under de gynnsammaste auspicer. Man kan blott för dess fortsatta arbete önska quod bonum, felix

faustumque sit». Signaturen J. Alm i Nya Samhället skrev: »Allt som allt — gårdagen var en märkesdag i stadens musikliv. Mätte orkestern och dess ledare ej förtrötts utan gå vidare på konstens törnbeströdda men så egendomligt lockande och tjusande bana.» I Sundsvalls Tidning yttrades om konserten, att »den var i hög grad löftesrik. Det var allvar och hängivenhet över orkestern och dess ledare, och fastän mycket återstår att göra, fick man dock det intrycket att det skall bli gjort.» Första fiolerna berömdes särskilt och dirigenten Wistrand fick en eloge, och artikeln slutade: »Välkommen åter i höst, ge oss god musik och djup musik ...!»

Orkesterföreningen hade nu kommit i ropet, och man skyndade sig att tillförsäkra sig om dess medverkan vid alla möjliga och omöjliga tillfällen, vid fester och soaréer. Men föreningen insåg snart, att den måste säga nej till allt sådant; den skulle uteslutande arbeta på att förverkliga sina egna konstnärliga syften. Dess andra konsert, på höstsidan 1913, hade samlat en mycket talrik åhörarskara på Stads-huset, men den tredje konserten blev en besvikelse ur publiksynpunkt. Man har en känsla av att toppunkten i fråga om musikintresset nu var nådd. En avmattning inträdde redan i början av 1914. På hösten samma år kom så världskriget, med allt vad det förde med sig. Härmed har jag redan tangerat det sista skedet i Sundsvalls musiklivs historia, om vilket det nu återstår att säga några ord.

Dessförinnan bör emellertid nämnas, att tiden 1900—1914 även bjöd på många uppskattade solistevenemang. Bl. a. hölls konserter av violinisten Julius Ruthström, organisten Wilhelm Heintze, pianisten John Heintze, storsångaren Carl Fredrik Lundquist (»Lunkan») m. fl.

De sista årtiondena (1914—1940). — Världskriget 1914—18 hämmade naturligen musiklivet i väsentlig grad, och efter kriget har den materialistiska andan — kännbar inte minst i en så kommersiell stad som Sundsvall — långt ifrån verkat stimulerande. Men stadens musici och musikälskare ha inte gett sig. De ha kämpat och övervunnit svårigheter, de ha vunnit många segrar och kunna med tillförsikt se framtiden an.

Historien om musiklivet i Sundsvall efter 1914 är till stor del historien om Sundsvalls orkesterförening såsom varande stadens främsta musikaliska institution. Därför kan det anses berättigat att särskilt dröja vid orkesterföreningens insatser — en tacksam uppgift, helst som en god källa här finnes att tillgå, nämligen O. Feuks jubileumsskrift »Sundsvalls orkesterförening 1913—38».

Under det första världskriget måste orkesterföreningen på grund av

inkallelserna inskränka sin verksamhet högst betydligt. Men den gjorde dock vad som stod i dess förmåga. En ståtlig konsert gick av stapeln ¹⁵/₄ 1917, då ingen mindre än Georg Schnéevoigt framträdde som gästdirigent. Konserten blev en stor succé, och Schnéevoigt yttrade sig mycket erkännamt om orkestern och dess dirigent.

Efter världskriget visade det sig svårt att låta orkestern bli vad den från början varit: en sammanslutning av amatörmusiker. Man började ta yrkesmusici till hjälp för att utöka och förstärka orkestern. Men amatörerna utgjorde fortfarande en väsentlig del inom den samma, och kanske var det de, som framför allt stodo för den musikaliska entusiasmen och spelglädjen. Att anställa yrkesmusici kostade emellertid pengar, och »de gamla glada tider», säger Feuk härom med ett visst vemod, »äro för länge sedan förbi, då orkestermedlemmarna efter välförrättat värv och i det trygga medvetandet att ha gett sitt bästa kunde samlas kring ett gemytligt smörgåsbord med vidhängande anspråkslöst nachspiel och på den gemensamma kassans bekostnad fira en välförtjänt framgång.»¹

Sundsvalls orkesterförening började emellertid bli uppmärksammas ute i landet. En av dem, som livligt intresserade sig för den, var Musikaliska akademiens dåvarande sekreterare, professor Olallo Morales, vilken i oktober 1919 skrev ett längre brev till föreningen. Brevet gick ut på att Sundsvalls orkester nu borde passa på att söka statsanslag, ty Musikaliska akademien hade just avlåtit underdånig skrivelse till Konungen om höjande av anslagen till orkestrarna i Gävle, Norrköping och Hälsingborg samt om anslag till en fjärde orkester. Morales hävdade nu, att denna fjärde statsunderstödd orkester borde förläggas till Sundsvall. Han anmodade dess orkesterförening att genast sätta krafter i rörelse för denna sak. Det dröjde inte länge, förrän föreningen författat en skrivelse till K. M:t med anhållan om statsunderstöd. I denna skrivelse sades bl. a., att föreningen hade för avsikt att anställa en orkester »med kammmusikern Tor Mann till ledare och av följande sammansättning: 4 första fioler, 3 andra d:o, 2 altvioliner, 2 violonceller, 2 kontrabasar, 2 flöjter, 1 oboe, 2 klarinetter, 1 fagott, 2 valthorn, 2 trumpet, 1 basun, pukor och slagverk» — en mycket gedigen orkester m. a. o. Föreningen ämnade årligen anordna 50 konserter, därav »minst 26 folkkonserter». Den vore vidare villig att »avgiftsfritt lämna handledning i körsång för blandade röster en gång i månaden» under den tid orkesterverksamheten påginge, och den förband sig att enligt kunglig föreskrift

¹ O. Feuk, Sundsvalls orkesterförening 1913—1938 s. 16.

lämna understöd »åt vissa föreningar, som verka för musiklivets höjande».

I Sundsvalls Tidning 19/1 1919 stod en artikel om »Sundsvalls livaktiga orkesterförening», i vilken omtalades nyssnämnda nya förslag, och man fick bl. a. veta, att det var meningen, att den nya orkestern uteslutande skulle bestå av yrkesmusici.

Man hoppades således på en statsunderstödd orkester. Men förhoppningarna gäckades. I statsverkspropositionen 1920 förde ecklesiastikministern bl. a. på tal Mus. ak:s förslag om statsanslag till Sundsvalls orkesterförening. Efter diverse erinringar (se härom närmare Feuks ovan nämnda skrift!) slutade yttrandet med att han icke ansåg sig böra förorda föreningens framställning.

Riksdagen följde ministern — och det blev alltså inget anslag. Företeelsen gav eko i pressen. En av dem, som togo till orda, var Julius Rabe. Han skrev bl. a.: »Norrlänningarna äro så vana att bli tillbakasatta, att avslaget egentligen inte förvånar. Men nog synes det som om Musikaliska akademien haft synnerligen goda skäl, då den ville stödja tillkomsten av en statsunderstödd orkester i Sundsvall. Det intresse och den offervillighet för saken, som här visats, borde också ha manat regeringen att ställa sig mera förstående än vad nu blivit fallet till norrlänningarnas önskemål på denna punkt.»

Så var det då att arbeta vidare utan statsunderstöd! Och trots ekonomiska svårigheter uppnåddes vackra konstnärliga resultat under 20-talet. Orkestern samarbetade härvid flera gånger med en ny stor kör i Sundsvall: *Filharmoniska Sällskapet*. Detta framträdde första gången hösten 1921 med ett Hallén-program, varvid orkestern medverkade. Under loppet av detta år framfördes flera stora körverk med orkester av tonsättare som Söderman och Josephson. Vad Filharmoniska Sällskapet emellertid framför allt gick in för var oratoriet. 1926 gavs sålunda för första gången i Sundsvall Haydns »Skapelsen». Vid den stora Bach-festen 12—14 april 1929 uppfördes Magnificat. Kurt Atterbergs »Järnbäraland» för soli, kör och orkester förekom 1930, och 1931 gavs Händels »Messias».

Tyvärr upphörde Filharmoniska Sällskapet 1932 av brist på sångare — en kännbar förlust för stadens musikliv.

Sundsvalls orkester besökte under 1920-talet flera närliggande orter och städer. 1923 var den i Östersund, men detta gästspel blev en stor besvikelse; publiken uppgick till några tiotal personer. Vid en konsert i Härnösands domkyrka 1926 var det inte stort bättre. »Härnösands goda musikkulturella namn och rykte stod allvarligt på spel den gången», anmärker Feuk indignerad.¹

¹ Feuk, a. a. s. 26.

Orkesterföreningen lät under 20-talet höra sig utanför Sundsvalls gränser även på annat sätt än genom konsertresor. Det skedde genom radion. Redan vid Sundsvalls radiostations invigning 2 mars 1925 medverkade orkestern och spelade därvid ouvertüren till »Raymond» av Thomas och två satser ur Aulins svit »Mäster Olof», och som huvudnummer utförde den tillsammans med Filharmoniska Sällskapet Cherubinis Requiem. Under de följande åren stod den för flera radiokonsalter. Det kan nämnas, att en komposition av stadens organist, musikdirektör Hult, framfördes för första gången i radio 1929. Kompositionen ifråga hette »Norrländssvit».

De första åren av 1930-talet hade orkesterföreningen att kämpa med stora svårigheter. Trots anslutning 1928 till Riksförbundet av icke statsunderstödda orkestrar hotade de ekonomiska svårigheterna att växa föreningen över huvudet. Men krisen övervanns, och orkesterföreningen fortfor att existera och konserter som förut, till bättnad för stadens musikliv.

1931 frånträdde A. J. Wistrand sin post som orkesterföreningens förste dirigent. Han fick till efterträdare stadens kantor, direktör *John Hult*, som fortfarande leder orkestern. Under hans egid har den arbetat vidare och haft sina stora dagar. En sådan stor dag kunde noteras vid vårkonserten 1934, då Folke Andersson engagerats som solist och lockat oerhört mycket folk. Vid en konsert på juldagen samma år var det *Hjördis Schymberg* — som är född på Alnön och uppvuxen i Sundsvall — som gjorde succé. Hon återkom som solist 1936 och fick då sjunga för en tusenhövdad publik. Andra märkliga tillfällen i orkesterns historia under 30-talet voro en kyrkokonsert, vid vilken en värdefull kantat — komponerad till Härnösands 350-årsjubileum — av John Hult utfördes, och decemberkonserten 1937, då pianisten och sundsvallsbon *Greta Nilsson* var solist, och programmet upptog verk av Thomas, Rangström, Haquinius och Grieg. Den fulltaliga publiken var mycket nöjd, och kritiken konstaterade, att orkestern vid detta tillfälle klingade bättre än någonsin. Vid orkesterföreningens jubileumskonsert 23/10 1938 medverkade Ivar Andréén, och programmet i sin helhet hade följande utseende:

»Beethoven: Prometheus-ouvertyr
Mozart: Två arior ur op. Trollflöjten
O, Isis och Osiris
I dessa fridens bygder
Schubert: Ur symfoni nr 9 C-dur
Andante con moto
Allegro vivace
Haquinius: Hälsning

Sjögren: I drömmen är du mig nära
 Bergmanden
 Alfvén: Festspel.»

Slutligen kan nämnas, att Haydns »Skapelsen» i slutet av 1942 åter uppfördes, med stor framgång.

Till sist bör sägas några ord om körsången, om den individuella konsertverksamheten samt om det mera privata musicerandet i Sundsvall under de sista decennierna.

Om körföreningen Filharmoniska sällskapet är redan talat på grund av dessa nära samverkan med orkesterföreningen. Den entusiasm, med vilken körsången — den manliga såväl som den blandade — omfattats åren efter sekelskiftet och som Sundsvall i så rikt mått haft erfarenhet av, har förmått hålla lojheten stånden alltsedan 1914, och Sundsvall har under senare år varit skådeplatsen för flera gedigna och högt syftande sångarfester. Vid Medelpads allmänna körförbunds femtonde sångarfest där 1917 deltog 16 körer (400 sångare) och vid dess tjugonde sångarfest på samma plats 17 körer (något över 400 sångare). Norrlands sångariörbund firade sitt 25-årsjubileum i Sundsvall ^{20—21}/₈ 1921. Icke mindre än 1 088 sångare voro då med.

Vad beträffar den individuella konsertverksamheten kan icke förnekas, att denna hade bättre konjunkturen under senare delen av 1800-talet och före det första världskriget. Ganska få äro de konstnärer, som funnit vägen till Sundsvall under senare år. Bland konsertgivare kunna nämnas prof. J. Ruthström (även nämnd s. 00) och pianisten Witkowski. Den sistnämnde kommer regelbundet, en gång om året, till Sundsvall. Man får till slut inte glömma det mera intima, privata musicerandet, i hem och sällskap. Många föräldrar låta sina barn gå i *G. Föllingers* musikskola i staden, och inom sällskapet *W 6* omhuldas musiken i skilda former. »*Visans vänner*» är en förening, som icke heller skall förgätas i detta sammanhang. Med sin friska sångarglädje hjälpa dess medlemmar till att hålla musikens fana högt i sin stad.
